

Голові разової спеціалізованої вченої ради ID 10020
ПЗВО «Київський міжнародний університет»
завідувачу кафедри публічного та європейського права,
доктору юридичних наук, професору
СУББОТУ Анатолію Івановичу

В І Д Г У К

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора,
завідувача відділу методології євроінтеграції приватного права
Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України
НАГНИБІДИ Володимира Івановича**

**на дисертацію ЦИРФИ Костянтина Анатолійовича
«Правові засади формування та функціонування
Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право галузі знань 08 Право**

Ступінь актуальності теми дослідження. Практика вирішення міжнародних комерційних спорів арбітражами на сьогодні свідчить про дедалі зростаючу роль арбітражу як способу альтернативного вирішення спорів. Більш того, арбітраж уже проник та надійно закріпився як основний інструмент вирішення спорів у окремих індустріях: торгівля зерновими і кормами (GAFTA), торгівля олійними культурами, насінням та жирами (FOSFA), інвестиції (ICSID), вирішення спорів у галузі спорту (CAS), а також спорів, пов'язаних з інтелектуальною власністю (WIPO Arbitration and Mediation Center) тощо.

Однією із галузей, вирішення спорів в порядку арбітражу у якій є також досить поширеним явищем є торговельне мореплавство та пов'язані із ним відносини (фрахтування суден, морське перевезення вантажів, буксирування суден, морське страхування (перестрахування) та ін.). Найбільш авторитетними арбітражними установами у світі з вирішення спорів у цій сфері є LMAA (London Maritime Arbitrators Association), SCMA (Singapore Chamber of Maritime Arbitration), CMAC (China Maritime Arbitration Commission), HKMAG (Hong Kong Maritime Arbitration Group) та деякі інші арбітражні установи. В Україні такі спори вирішуються спеціально створеною для цього постійно діючою

арбітражною установою – Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України (далі за текстом – МАК), рішення якої (як й інших названих арбітражних центрів) є обов’язковими для сторін та виконання яких забезпечується у примусовому порядку на основі положень Конвенції ООН про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень 1958 року (м. Нью-Йорк)¹.

Значною мірою поширенню арбітражу, у тому числі морського, також сприяє довіра бізнесу до арбітражних інститутів, які протягом десятиліть напружували значний досвід вирішення саме міжнародних комерційних та морських спорів і навколо яких на сьогодні згуртовані міжнародно визнані фахівці та експерти з врегулювання таких спорів. Більше того, останнім часом все більшої популярності набувають навчальні програми підготовки арбітрів, а також програми удосконалення професійного рівня діючих арбітрів (за підтримки ICC, IBA, CIArb), проводиться безліч міжнародних заходів, працюють робочі групи і комітети, створені при авторитетних міжнародних організаціях (UNCITRAL, IBA, ILA), а також активно розвиваються низка громадських організацій, які об’єднують фахівців з арбітражу (наприклад, ASA, AAA, UAA та інші).

За таких обставин зростання уваги до арбітражу в наукових колах є об’єктивно зумовленим. Адже будь-яке правове явище, інститут, галузь неодмінно породжують низку питань, які вимагають свого наукового осмислення та дослідження. Не виключенням є й інститут міжнародного морського арбітражу, який, будучи комплексним та спеціалізованим за своєю правовою природою, вимагає дослідження як питань матеріально-правового, так і процесуально-правового регулювання арбітражного розгляду, їх належного системного аналізу та формулювання дієвих рекомендацій щодо удосконалення не лише правозастосовної практики, але й законодавства.

Більше того, міжнародний комерційний та морський арбітраж, як інститути, що динамічно розвиваються та миттєво реагують на будь-які зміни у міжнародному обороті та суспільному житті, останніми роками зазнали

¹ Далі – Нью-Йоркська конвенція 1958 року.

суттєвих викликів в умовах поширення пандемії COVID-19, а сьогодні зазнають впливу у зв'язку з безпековими викликами в Україні, зумовленими військовою агресією Російської Федерації та, як наслідок, значним зростанням і поширенням санкційних програм, застосованих державами як щодо Російської Федерації, Республіки Білорусь, так і щодо інших країн, юридичних та фізичних осіб й громадських утворень. Останні півроку відзначаються впливом тарифних політик США й інших країн на міжнародні ринки, що, безперечно, також має вплив як на торговельне мореплавство, так і на характер спорів, що виникають у цій сфері.

За таких умов, перед інститутом морського арбітражу в Україні постають нові виклики, пов'язані не лише з необхідністю цифровізації арбітражного розгляду та підвищенням ефективності арбітражного процесу, але й з необхідністю впровадження більш активних політик присутності арбітражної установи на світових майданчиках з вирішення морських спорів, зважаючи на дедалі більші обмеження України у виході до Чорного моря країною-агресором, а також робою у напрямі впізнаваності МАК на світовій арені. Також важливим фактором росту МАК є системна робота над питаннями юрисдикції та категорій спорів, які можуть передаватись на розгляд і вирішення МАК.

У зв'язку з цим, наукові дослідження різних аспектів функціонування МАК, до яких належить передусім дисертаційне дослідження Цирфи К. А., яке є першим подібним науковим дослідженням, в умовах зростання для України ролі і значення арбітражного порядку вирішення саме морських спорів є надзвичайно актуальними та своєчасними.

Результати оцінки наукового рівня дисертації та новизни представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведеного здобувачем дослідження і їх наукової обґрунтованості

Оцінка наукового рівня дисертації. Тема дисертації, поданої до захисту Цирфою К. А. на здобуття наукового ступеня доктора філософії є вдало сформульованою та дозволяє автору чітко визначитись із предметом наукового дослідження та його завданнями. Загалом за своїм змістом предмет дослідження

стосується питань, пов'язаних з відносинами стосовно формування та функціонування Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України.

Об'єктом дослідження у дисертації визначено організаційно-правові засади діяльності міжнародних комерційних арбітражних судів, що здійснюють процедуру вирішення спорів та прийняття рішення щодо відносин, ускладнених іноземним елементом.

З урахуванням об'єкта та предмету дисертаційного дослідження автором визначено *структуру роботи*, яка складається з анотації (українською та англійською мовами), списку опублікованих праць за темою дисертації, змісту, вступу, трьох розділів, які охоплюють вісім підрозділів, висновків до кожного розділу роботи та загальних висновків до дисертації, а також списку використаних джерел та додатків. Розділи та підрозділи дисертаційного дослідження є збалансованими та достатніми за обсягом, що дозволило здобувачу здійснити належне розкриття питань, які у них досліджуються.

Оцінюючи науковий рівень проведеного Цирфою К. А. дослідження питань правових засад формування та функціонування Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України слід відмітити таке.

У *першому розділі* автором аналізуються поняття та правова природа міжнародного комерційного арбітражу. Зокрема, дисертант аналізує теорії правової природи арбітражу та робить висновок, що він є інститутом *sui generis* за рахунок взаємозумовленого, сутнісно детермінованого характеру поєднання договірно-правових і процесуально-правових елементів у діяльності міжнародного комерційного арбітражу. Відтак, саме теорія змішаної правової природи міжнародного комерційного арбітражу відображає сучасну реальність і пропонує найбільш обґрунтований підхід до вирішення питання про юридичну природу МКА (с. 44).

Також автором проаналізовано існуючі класифікації міжнародного комерційного арбітражу (с. 49-59), а також проаналізовано так звані «підгалузеві арбітражі», одним із видів яких є морський арбітраж (с. 62-67).

Також чільне місце у першому розділі відведено аналізу інституційних та нормативних засад становлення і розвитку арбітражу у світі (с. 67-89).

У *другому розділі* роботи дисертант аналізує компетенцію МАК як з позиції нормативного регулювання, так і у світлі категорій спорів, які можуть вирішуватись МАК, а також наявну статистику вирішення спорів МАК (с. 91-109). Окремо детальний аналіз здійснено щодо порядку арбітражного розгляду спорів, пов'язаних із відносинами у сфері торговельного мореплавства. Зокрема тут автор аналізує положення Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», Регламент МАК при ТПП України та відповідні базові засади арбітражного розгляду морських спорів і матеріали окремих справ (с. 125-130).

У *третьому розділі* дисертаційного дослідження Цирфа К. А. розкрив проблемні аспекти застосування забезпечувальних заходів у МАК і у арбітражі загалом (с. 133-139), види забезпечувальних заходів та основні засади їх застосування. Крім цього, окрему увагу приділено питанням припинення арбітражного розгляду, винесення арбітражного рішення та наслідкам прийняття арбітражних рішень (с. 145-156), а також шляхам удосконалення роботи МАК (с. 156-167).

У висновках дисертант підсумував результати проведеного дослідження.

Загалом оцінюючи науковий рівень дисертації Цирфи Костянтина Анатолійовича, слід відзначити, що у поданій до захисту дисертації комплексно опрацьовано достатньо широкий спектр проблем, пов'язаних із функціонуванням МАК, сформульовано вихідні теоретичні засади для розв'язання наукових та прикладних проблем у зазначеній сфері, а також окреслено пропозиції щодо удосконалення правозастосовчої практики. Використана джерельна база нараховує 263 найменування та охоплює як праці вітчизняних, так і багатьох зарубіжних авторів, які спеціалізуються у галузі арбітражу та питаннях морського арбітражу зокрема. Крім цього, дисертантом проаналізовано нормативні джерела України і зарубіжних країн, базові міжнародні акти, що дозволило дослідити питання функціонування морського арбітражу досить повно.

За формальними вимогами, робота загалом відповідає Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

Оцінка новизни результатів проведеного дослідження і їх обґрунтованості.

Наукова новизна одержаних результатів полягає насамперед у тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці комплексним дослідженням теоретичних і прикладних проблем функціонування Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України та вирішення морських спорів з місцем арбітражу в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів конкретизується у сформульованих та обґрунтованих положеннях і висновках, що виносяться на захист.

Оцінюючи новизну результатів проведеного дослідження і їх обґрунтованість слід відмітити, що більшість з винесених на захист положень характеризуються новизною. Автором, проведено аналіз існуючих наукових та науково-практичних праць з питань міжнародного комерційного арбітражу, які є методологічною основою для дослідження правових аспектів функціонування спеціалізованого арбітражу, яким є МАК та на цій основі сформульовано відповідні наукові висновки. До таких висновків слід, зокрема, віднести: (1) визначення МАК при ТПП України як саморегульованої, політично та процесуально незалежної інституції недержавного розгляду спорів, що діє на основі використання норм матеріального права, які сторони обрали як застосовні, або – за відсутності вказівок сторін – відповідно до колізійних норм на розсуд арбітрів, які володіють необхідними спеціальними знаннями і відповідають високим морально-етичним вимогам, із використанням торговельних звичаїв та звичаїв ділового обігу, вирішуючи такі спори між суб'єктами різних держав на основі принципу автономії волі сторін за умови: визначення погоджувального порядку про органи арбітражу та вибір арбітрів, уповноважених на розгляд спору; обрання застосовного права щодо

зобов'язального статуту угоди; добровільності визнання та виконання винесених рішень; (2) окреслення меж компетенції МАК при ТПП України, котра відрізняється від загальної компетенції міжнародного комерційного арбітражу, що аналізується в доктрині міжнародного приватного права, чітко відповідаючи сучасним тенденціям розвитку торгового мореплавства; (3) визначення напрямів перспективної трансформації компетенції МАК при ТПП України з урахуванням об'єктивного посилення ролі міжнародного комерційного арбітражу та зменшення ролі державних судів у вирішенні «морських спорів»; (4) пропозиція щодо ефективних правових механізмів реалізації компетенції МАК при ТПП України щодо розгляду «морських спорів» на основі практичного залучення до арбітражного провадження окремих забезпечувальних заходів – елементів міжнародної ділової кооперації у сфері торгового мореплавства та міжнародного морського судноплавства; (5) визначення тенденції денаціоналізації арбітражу, що виявляється у праві арбітра використовувати під час вирішення спору, поруч із міжнародно-правовими актами, звичаї ділового обігу та його різновиди, торговельні звичаї тощо; (6) виокремлення напрямів розвитку практичної діяльності МАК при ТПП України, на основі чого зроблено висновки щодо необхідності вдосконалення правового регулювання функціонування міжнародного комерційного арбітражу, усунення наявних прогалин у національному законодавстві, що перешкоджають подальшому розвитку й діяльності МАК при ТПП України, а також підвищенню її популярності як потужного міжнародного арбітражного суду на міжнародному рівні та інші.

Відзначаючи належний рівень наукової новизни, сформульованих Цирфою К. А. висновків, відзначимо, однак, що окремі з них не у повній мірі враховують необхідні аспекти правозастосовчої діяльності МАК при ТПП України при вирішенні спорів.

Зокрема, пропонується автором висновок щодо необхідності розрізнення арбітражної угоди, укладеної у вигляді окремого договору, та арбітражного застереження, котре є частиною комерційного договору не відображає особливостей «нормативно-правового регулювання арбітражного провадження,

що склалися в МАК при ТПП України» (с. 25). Вбачається, що запропоноване формулювання мало б враховувати не лише дійсно особливості саме нормативного регулювання відповідних відносин, тобто аналіз положень Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», ЦПК України, ГПК України чи інших актів арбітражного законодавства, але й містити специфіку, пов'язану із правовим регулювання вирішення саме «морських спорів».

Крім цього, позиція автора про те, що обов'язок передати спір на розгляд до МАК при ТПП України, встановлений будь-яким нормативно-правовим актом в імперативному порядку, суперечить правовій природі та основним принципам міжнародного комерційного арбітражу, а тому слід уникати такого підходу під час укладання дво- та багатосторонніх міждержавних угод не у повній мірі узгоджується з чинним законодавством (зокрема абз. 2 п. 3 Положення про МАК при ТПП України, яке є Додатком 2 до Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж») та існуючими практиками укладення міжнародних договорів. У зв'язку з цим, авторська позиція у цій частині потребує уточнення.

Загалом, приведені окремі зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку наукової новизни проведеного дисертаційного дослідження, його результатів та їх обґрунтованості.

Результати оцінки наукових публікацій здобувача

За темою дисертаційного дослідження Цирфюю К. А. опубліковано 3 (три) статті у наукових фахових виданнях України з юридичних наук (*«Наукові інновації та передові технології»* (включено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань МОН України з юридичних наук відповідно до наказу МОН України від 30.11.2021 № 1290); *«Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»* (включено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань МОН України з юридичних наук відповідно до наказу МОН України від 23.12.2022 № 1166); *«Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія «Юридичні науки» (включено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань МОН України з юридичних наук відповідно до наказу

МОН України від 17.03.2020 № 409), а також тези доповідей 6 науково-практичних конференцій.

Абсолютна більшість публікацій виконанні дисертантом самостійно протягом 2022-2025 років, що свідчить про поступовість та системність оприлюднення напрацювань здобувача. Зокрема, статті у наукових фахових виданнях України опубліковано протягом 2023-2025 років, статтям присвоєно ідентифікатори DOI, зазначені у списку публікацій здобувача за темою дисертації (с. 14-15). Одна публікація – тези доповіді (Цирфа К. А., Спектор О. М. Перехресний допит у міжнародному комерційному арбітражі: роль та значення // Інтеграція світових наукових процесів як основа суспільного прогресу: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 25-26 листопада 2022 р.). Київ – Запоріжжя: Інститут інноваційної освіти, 2022. С. 92-95.) виконано у співавторстві.

За змістом усі вказані публікації (у тому числі тези доповідей на науково-практичних конференціях) відповідають тематиці дисертаційної роботи, у списку використаних джерел містяться посилання на окремі з них, джерела №№ 115-123 (с. 198-199).

З урахуванням Вимог до опублікування результатів дисертації на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата наук, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 23 вересня 2019 року № 1220 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук», приведені наукові публікації відповідають умовам їх зарахування за темою дисертації (пп. 1-5 Вимог), а також вимогам щодо їх кількості (пп. 2 п. 2 наказу № 1220).

Водночас слід відзначити наявну невідповідність наданого для рецензування офіційному опоненту тексту дисертації Цирфи К. А. , положенням пункту 13 Вимог до оформлення дисертації, затверджених наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40 згідно з яким *обов'язковим додатком* до дисертації є список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації (зазначаються назви конференції, конгресу, симпозіуму, семінару, школи, місце та дата проведення, форма

участі). Зазначені відомості щодо публікацій здобувача наявні як складова частина дисертації Цирфи К. А. після анотацій (с. 14-15), що передбачено пунктом 4 Вимог до оформлення дисертації, однак відсутні як додаток, що вимагається пунктом 13 вказаних Вимог.

Результати оцінки рівня виконання поставленого здобувачем наукового завдання

Як вбачається з дисертації *мету дисертаційного дослідження* автор вбачає у визначенні правових засад формування та функціонування Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України на основі проведення комплексного аналізу правового регулювання інституту міжнародного комерційного арбітражу в Україні, а також формулювання теоретичних узагальнень у цій сфері та пропозицій щодо вдосконалення механізму даного регулювання.

У зв'язку з цим, дисертант поставив перед собою такі завдання:

- 1) визначити теоретико-методологічні засади та основні наукові підходи до вивчення правової природи міжнародного комерційного арбітражу;
- 2) прослідкувати історичний розвиток і провести класифікацію міжнародних комерційних арбітражів, виокремивши морський арбітраж як різновид МКА;
- 3) охарактеризувати й проаналізувати компетенцію Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України на основі аналізу національного законодавства та відповідних міжнародно-правових актів;
- 4) окреслити порядок розгляду «морських спорів» у МАК при ТПП України;
- 5) встановити порядок забезпечення позову в арбітражному провадженні, а також ключові принципи визнання та приведення до виконання рішень МАК при ТПП України;
- 6) розробити та надати теоретичні і практичні пропозиції щодо удосконалення роботи МАК при ТПП України на основі міжнародного досвіду.

Як вбачається з приведеного вище аналізу дисертаційного дослідження дисертантом виконано поставлені наукові завдання та досягнуто мети

дисертаційного дослідження. Окремо слід відзначити, деякі авторські висновки, які заслуговують на схвалення та підтримку.

Так, заслуговує схвалення висновок дисертанта, що МКА як спеціалізований арбітраж є саморегулювальною організацією (с. 24, 32), що вказує на значну дискрецію у визначенні порядку розгляду і вирішення морських спорів, що справді дозволяє МКА надзвичайно ефективно та дієво вирішувати спори.

Крім цього, позитивно слід оцінити висновки дисертанта у яких відображено існуючу світову тенденцію до денаціоналізації арбітражу (с. 26, 36-41) як з точки зору матеріально-правових аспектів арбітражного розгляду, так і процесуальних. Щоправда, в частині процесуального контексту арбітражу більш коректно говорити не про денаціоналізацію, а про делокалізацію арбітражного розгляду.

Доречними і актуальними є також пропозиції автора стосовно удосконалення діяльності МАК шляхом передбачення можливості розгляду спорів МАК на території будь-якої країни-підписанта міжнародних угод у сфері комерційного арбітражного судочинства, учасницею яких є Україна, та постійного розширення Рекомендаційного списку арбітрів МАК при ТПП України за рахунок збільшення кількості компетентних спеціалістів із різних країн світу (с. 182).

Результати оцінки оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Як зазначено в дисертації для досягнення мети та виконання завдань дослідження дисертантом використовувались принципи, прийоми і підходи, засновані на філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методах, які виступають засобами наукового пошуку для отримання об'єктивних та достовірних результатів (діалектичний метод, методи аналізу і синтезу, методи дедукції та індукції, а також формально-юридичний, юридико-догматичний та порівняльно-правовий методи).

Аналіз дисертаційного дослідження засвідчує, що дисертантом належним чином використано вказані методи наукової діяльності, що дозволило отримати

відповідні висновки, частина яких виноситься на захист як наукова новизна дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Загалом, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційній роботі є достатньо обґрунтованими. Тим не менш, низка положень дисертації має дискусійний характер та потребують уточнення та/або додаткового обґрунтування під час публічного захисту. До найбільш дискусійних слід віднести:

1. Потребує уточнення авторське бачення особливостей нормативно-правового регулювання арбітражного провадження з вирішення спорів у МАК при ТПП України із чітким зазначенням: (1) у чому полягають такі особливості, (2) чи є таке правове регулювання ефективним, а якщо ні, то у чому саме полягає неефективність конкретних норм.

2. У роботі недостатньо чітко сформульовано висновок автора щодо необхідності розширення категорій спорів, які передаються на розгляд і вирішення МАК. Зважаючи на тему дисертаційного дослідження, питання об'єктивної арбітрабільності є одним із ключових, а тому потребує уточнення позиція дисертанта щодо необхідності розширення категорій спорів, які можуть передаватись до МАК на вирішення і якими саме спорами слід доповнити перелік, зазначений у Положенні про МАК при ТПП України, яке є Додатком 2 до Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», а також Регламенті МАК при ТПП України.

3. У роботі не надано оцінки положенням проєкту Закону України № 12141 «Про внесення змін до Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» щодо розширення компетенції міжнародного арбітражу», який нещодавно був прийнятий у першому читанні і наразі готується до обговорення у другому читанні. Оскільки вказаним проєктом вносяться зміни у тому числі і стосовно функціонування МАК при ТПП України, автору варто було б сформулювати власну позицію щодо відповідних положень та, за потреби, сформулювати пропозиції до удосконалення його змісту.

4. На сторінці 64 дисертаційного дослідження, автор зазначає: *«[з]важаючи на зазначене, можемо стверджувати, що морський арбітраж нині стає «інструментом» для ефективнішого впровадження морського права: певні специфічні характеристики суб'єкта, що провадить свою діяльність у сфері торгового мореплавства, впливають на с, який, таким чином, «відхиляється» від моделі міжнародного комерційного арбітражу загальної юрисдикції»*. Водночас автором не сформульовано чітко висновок: (1) які ж саме *«специфічні характеристики суб'єкта, що провадить свою діяльність у сфері торгового мореплавства»* впливають на *«форму МКА»*, і (2) у чому конкретно полягають *«відхилення»* від моделі міжнародного комерційного арбітражу загальної юрисдикції про які згадує автор у приведеному фрагменті роботи.

5. Дисертанту також варто було б більш глибоко опрацювати і виділити специфічні правові засади, характерні для арбітражного розгляду морських спорів загалом та арбітражного розгляду у МАК при ТПП України зокрема, а також надати авторську оцінку впливу актуальних викликів сучасного світу (війна, санкції, тарифні політики тощо) на функціонування морського арбітражу в Україні.

Висловлені зауваження загалом не впливають на науковий рівень проведеного Цирфою К. А. дисертаційного дослідження та не применшують його наукової цінності і сформульованих автором результатів дослідження, які загалом є важливою спробою привернути увагу наукової спільноти та практикуючих юристів до діяльності Морської арбітражної комісії при ТПП України з метою її подальшого розвитку та удосконалення діяльності.

Загальний висновок. Дисертація Цирфи Костянтина Анатолійовича є самостійною, завершеною науковою працею, яка містить самостійні, науково обґрунтовані результати. Викладені в дисертації рекомендації та пропозиції є теоретично обґрунтованими та аргументованими.

Підсумовуючи викладене, вважаю, що дисертація Цирфи Костянтина Анатолійовича на тему: *«Правові засади формування та функціонування Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України»*, що

подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, загалом відповідає встановленим вимогам підготовки дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, вимогам до опублікування результатів дисертацій, а також вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а сам дисертант – Цирфа Костянтин Анатолійович, за результатами публічного захисту, заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент:

**завідувач відділу методології євроінтеграції приватного права
Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України,**

доктор юридичних наук, професор

В. І. Нагнибіда